

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / SENTABR /
9-SON, II-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA MUAMMOLI KREDITLARNI BARVAQT ANIQLASHNING SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MENEJMENT MODELINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	14
Alovuddin Jamolov	
YASHIL TRANSPORT: BARQAROR RIVOJLANISH UCHUN IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAMARQAND VILOYATIDA MAHALLIY BUDJETLARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	25
Uzakova Kamola Bexzodovna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI	31
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna	
THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM AN ARDL BOUNDS TESTING APPROACH (2000–2024)	36
Ortikov Olloberdi Muzaffar o'g'li	
Rajabova Malika	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI	44
Rustamova Dildora Jamshid qizi	
THIS STUDY EXAMINES BEIJING'S EXPERIENCE IN PROMOTING CROSS-BORDER E-COMMERCE IN TASHKENT FROM THE PERSPECTIVE OF REGIONAL COOPERATION	50
Wang Jiahao	
DORI VOSITALARIGA OID AXBOROTLARNI BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTLARIDA AKS ETTIRISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	58
Yodgorov Xushvakt Mansurovich	
AGROSANOAT MAJMUINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA JAMLANMA DARAJA VA KANALLARARO TAKRORLANISHNI O'LCHASH METODIKASI: «YASHIL» YO'NALISHLAR MISOLIDA	63
Xudaynazarov Bekzod Akramovich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АКТИВОВ И СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	69
Баймуратова Зина Акилбековна	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYAVIY MUHITNI YANADA RIVOJLANTIRISH VA INFLYATSIYANING SALBIY OQIBATLARINI KAMAYTIRISH YO'NALISHLARI	75
Niyozov Asad Qosimovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING NAZARIY EVOLYUTSIYASI VA UNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	80
Afenov Nursultan Nugmatillayevich	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	86
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
GREEN BONDS IN UZBEKISTAN: OPPORTUNITIES, INSTITUTIONAL DEVELOPMENT AND BARRIERS TO SUSTAINABLE FINANCE	92
Umarova Zulaykho Tursunovna	
YASHIL INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	97
Teshayev Zafarbek Zokirovich	

RAHBARLIK LAVOZIMLARIDA XOTIN-QIZLAR ULUSHI VA MAVJUD STROTEPLAR TAHLILI	103
Abduraxmonova Feruzabonu Abduraxmon qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	109
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
KATTA HAJMLI IQTISODIY MA'LUMOTLAR (BIG DATA) SHAROITIDA EKONOMETRIK BAHOLASH USULLARINING NAZARIY TRANSFORMATSIYASI.....	115
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
EFFECTIVE MECHANISMS FOR MANAGING ORGANIZATIONAL ECONOMIC SUSTAINABILITY IN THE PROCESS OF JOB OPTIMIZATION.....	121
Odilov Jakhongir Akram ugli	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	128
Abdullayev Ahrorjon Akmaljon o'g'li	
ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA PERFORMANCE MARKETINGDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	134
Azizova Roxila Baxodir qizi	
IQTISODIYOT NAZARIYASI: NAZARIY ASOSLARDAN AMALIYOTGACHA BO'LGAN IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	139
Xamdamiy Amriddin Xamdamiy o'g'li	
УПРАВЛЕНИЕ И ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	145
Taravat Abdul Salam	
ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ПОДХОД В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ	152
Ikrayeva Nodira Burxon kizi	
STOCK MARKET DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN, 2023–2026: INSTITUTIONAL REFORM, PRIVATIZATION, AND EVIDENCE FROM PRIMARY EXCHANGE MICRODATA.....	159
Alekperova Dilshodakhon	
Toshkentov Kuvonchbek	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	167
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
TIJORAT BANKLARINING KAPITAL BAZASINI MUSTAHKAMLASHDA ZAMONAVIY MOLIVAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	173
Abduraimova Fazilat Hikmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA YANGI KONSEPTUAL VA USLUBIY YECHIMLAR: SIRKULYAR IQTISODIYOT TAJRIBASI.....	180
Otajanova Shahnoza Shuhratovna	
BANKLARDA RISKLARNI BOSHQARISH, DAROMAD VA NATIJADORLIKNI OSHIRISH	185
Jo'rayev Bekzod Bahodir o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIM MUHITINI TA'MINLASHDA UMUMTA'LIM MAKTABLARI MENEJMENTINI HUDUDIY KLASSTERLASH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH MODEL: TASHKILIY-BOSHQARUV MEKANIZMLARI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	192
Rajapova Guldona Usman qizi	
FERMER XO'JALIKLARIDA MOLIVAVIY NATIJALARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH: FOYDA SIFATI VA BARQARORLIGINI BAHOLASH YONDASHUVLARI	198
Rashidov Baxadir Yusupovich	
HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INVESTITSIALARNING ROLI.....	203
Sapayeva Fazilat Norbayevna	

ERKIN IQTISODIY ZONALARDA EKO-SANOAT PARKLARINI TASHKIL ETISH VA EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI BAHOLASH USULLARI	207
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING TASHKILIY VA HUQUQIY ASOSLARI	212
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
BARQAROR RIVOJLANISH (ESG) PRINSIPLARINING KOMPANIYA BRENDI QIYMATI VA JOZIBADORLIGIGA TA'SIRI	217
Dilfuza Matisakova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH	224
Raximova Lolaxon Avazovna	
MEHNAT INTIZOMINING KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	228
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
MINTAQA IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA TIBBIY TURIZM XIZMATLARINING EKONOMETRIK BAHOLANISHI.....	237
Yusupova Mexribon Uktamovna	
KICHIK SANOAT ZONALARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHNING RAQAMLI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH.....	245
Jo'rayev Po'latjon Komiljon o'g'li	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA KICHIK BIZNES RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	251
Madaminova Feruza Tursunboy qizi	
YASHIL INVESTITSIYALARNING MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	259
Raximova Shaxnoza Xamzayevna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TAYYOR MAHSULOTLAR EKSPORTINI RAG'BATLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA TA'MINOT YO'LLARI.....	263
Esanov Yusufjon Dilmurod o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT: MOHIYATI, XUSUSIYATLARI VA O'ZBEKISTONDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	267
Sultonov Shahzod Shavkat o'g'li	
O'ZBEKISTON BANLARINIGKING YASHIL BANK MAHSULOTLARI TASHKIL QILISH MEXANIZMLARI VA ULARNING BANK IQTISODIY SAMARADORLIGINI SALBIY TA'SIR QILMAGAN HOLATDA MAHSULOTLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIK TA'MINLASH YO'LLARI.....	275
Nuriddinov Murodjon Nuriddin o'g'li	
JAHON IQTISODIYOTINING GLOBALLASHUVI SHAROITIDA MILLIY EKSPORT SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MARKETING MEXANIZMLARI.....	281
Jumayeva Zamira Bustonovna	
MARKAZIY OSIYO UCHUN GEOSIYOSIY RISK (GPR) INDEKSINI ISHLAB CHIQISH	285
Qodirova Laylo Otabekovna	
BIRLASHGAN ARAB AMIRLIKLARI STARTAP EKOTIZIMINI BOSHQARISH MODELI VA O'ZBEKISTON UCHUN SABOQLAR.....	289
Elmurod Sodiqov Shomurod o'g'li	
INTEGRATSIYALASHGAN HISOBOTNI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	295
Abduvaliyev Zafar Mahmudovich	
AVTOMOBIL BUTLOVCHI QISMLAR ISHLAB CHIQARISHDA MAHALLIYLASHTIRISH VA TA'MINOT TARMOG'INI DIVERSIFIKATSIYALASH SAMARADORLIGI.....	301
Asadov Elyorbek Kandiayrovich	

INFRATUZILMA TADBIRKORLIK FAOLIYATI UCHUN ZARUR OBYEKTLAR, INSTITUTLAR, RESURLAR VA XIZMATLAR MAJMU'I.....	307
Rustamov Sultonbek Bekzadovich	
TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITSION JOZIBADORLIK PARADOKSLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	315
Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
"YASHIL" SANOAT SIYOSATINI BAHOLASHNING XUSUSIYATLARI.....	323
Ismatulloeva Madinabonu Fozil qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUDJET MABLAG'LARI HISOBI VA ULARDAN FOYDALANISH USTIDAN ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH.....	330
Murtozayeva Xusnora Erkin qizi	
KORXONANING BREND EKOTIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	335
Sa'dulloyev Habibullo Ibodullo o'g'li	
AGRAR VA SANOAT TARMOQLARIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ORQALI YANGI ISH O'RINLARINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	341
Bobojonov To'liqinbek Maxmud o'g'li	
O'ZBEKISTONDA SANOAT KORXONALARINING ENERGIYA TA'MINOTIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING O'RNI VA ISTIQBOLLARI.....	347
Jo'ramurodova Feruza Mardon qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SANOAT KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH VA INVESTITSION STRATEGIYALARNI BOSHQARISH.....	353
Nazarova Nigora Yusufvna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINING AKADEMIK FAOLIYATINI TRANSFORMATSIYA QILISHNING IQTISODIY-TASHKILY ASOSLARI.....	361
Raximbayev Musobek Komiljon o'g'li	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINING SHAKLLANISH TENDENSIYALARI, HUDUDLARARO FISKAL TAFOVUTLAR VA HUDUDIY SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI MUAMMALARINING TIZIMLI TAHLILI.....	367
Azamjonov Ulug'bek Usmonjon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISH TIZIMINING EVOLYUTSION RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY XUSUSIYATLARI.....	377
Erxanov Muxammadjon Absayitovich	
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH.....	382
Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi	
MAMLAKATIMIZDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH CHORA-TADBIRLARI.....	386
Qo'ziboev Umarbek Ulug'bekovich	
JUFT KORRELYATSIYA VA REGRESSIYA TAHLILI YORDAMIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI ANIQLASH.....	390
Muxtorova Shohida Negmat qizi	
TURISTIK INNOVASION LOYIHALARNI KRAUDFANDING ASOSIDA MOLIYALASHTIRISH MODELI.....	397
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	

TURISTIK INNOVASION LOYIHALARNI KRAUDFANDING ASOSIDA MOLIYALASHTIRISH MODELI

Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

ORCID: 0000-0003-4727-5450

Abstract. The article develops the economic content and a phased model for financing tourism innovation projects through crowdfunding. The suitability of pre-order, reward, debt, and equity models for the characteristics of tourism products is assessed. Measures are proposed to test demand, use crowdfunding as a tool combining marketing and financing functions, protect investors, and ensure platform transparency.

Keywords: crowdfunding, tourism project, innovation, pre-order, financing, platform, risk, cost of capital.

Annotatsiya. Maqolada turistik innovatsion loyihalarni kraudfanding orqali moliyalashtirishning iqtisodiy mazmuni va bosqichli modeli ishlab chiqilgan. Oldindan buyurtma, mukofotli, qarz va ulushli modellarning turistik mahsulot xususiyatlariga muvofiqligi baholangan. Kraudfandingni talabni sinash, marketing va moliyalashtirish vazifalarini birlashtiruvchi vosita sifatida qo'llash, investorlarni himoya qilish hamda platforma shaffofligini ta'minlash choralari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: kraudfanding, turistik loyiha, innovatsiya, oldindan buyurtma, moliyalashtirish, platforma, risk, kapital qiymati.

Аннотация. В статье разработаны экономическое содержание и поэтапная модель финансирования инновационных туристических проектов посредством краудфандинга. Оценивается соответствие моделей предварительного заказа, вознаграждения, заемного и долевого финансирования характеристикам туристического продукта. Предложены меры по тестированию спроса, использованию краудфандинга как инструмента, объединяющего маркетинговые и финансовые задачи, защите инвесторов и обеспечению прозрачности платформы.

Ключевые слова: краудфандинг, туристический проект, финансирование, инновации, предварительный заказ, платформа, риск, стоимость капитала.

KIRISH

Hozirgi kunda kraudfanding jamiyatning iqtisodiy hayotida tobora muhim rol o'ynamoqda: milliy kraudfanding bozorlari kengaymoqda, uning shakllari va amalga oshirish texnologiyalari, ayniqsa, raqamli platforma xizmatlaridan foydalanish orqali takomillashtirilmoqda va uni qonunchilik bilan tartibga solish yanada rivojlanmoqda. So'nggi o'n yillikda turizm sanoati texnologik yutuqlar va iste'molchilar afzalliklaridagi o'zgarishlar tufayli sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Shuningdek, barqaror rivojlanishning an'anaviy konsepsiyalaridan tajriba iqtisodiyotining yanada murakkab va ko'p qirrali paradigmasiga o'tish sharoitida turizm sanoatida paydo bo'lgan innovatsion biznes modellarini har tomonlama tahlil qilish amalga oshirilmoqda. Ekologik mas'uliyatli amaliyotlarni joriy etish, katta ma'lumotlar va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda biznes jarayonlarini raqamlashtirish hamda turizm loyihalarini moliyalashtirish uchun almashish platformalari va kraudfanding mexanizmlarining tarqalishi kabi sohalarini qamrab oluvchi sanoatdagi o'zgarishlarning asosiy yo'nalishlari ko'rib chiqilmoqda. Turizm kompaniyalari, mahalliy biznes va kreativ iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro ta'sirning tarmoq sherikliklari va kooperativ modellarini tahlil qilish jarayonlari diqqatga sazovordir.

Turistik kichik biznes uchun an'anaviy bank krediti ko'pincha garov, kredit tarixi va barqaror tushum talablari sababli cheklangan. Innovatsion mahsulot esa bozorda hali sinalmagani uchun uning pul oqimi noaniq, moddiy ta'minoti kam bo'ladi. Bunday sharoitda kraudfanding loyiha tashabbuskoriga ko'p sonli kichik ishtirokchilardan mablag' jalb qilish, talabni oldindan tekshirish va mahsulot haqida axborot tarqatish imkonini beradi.

Maqolaning maqsadi turistik innovatsion loyihalar xususiyatiga mos kraudfanding modelini asoslash, uning bosqichlari, ishtirokchilari va moliyaviy risklarini belgilashdan iborat. Maqolada qo'yilgan savol: kraudfanding qaysi shartlarda turistik startap uchun bank moliyasiga qo'shimcha samarali manbaga aylanadi? Asosiy faraz – oldindan buyurtma modeli xizmatni ishlab chiqarishdan oldin talabni sinagani uchun dastlabki bosqichda moliyalashtirish va bozor riskini bir vaqtda kamaytiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Innovatsion moliya nazariyasida kapital manbasini tanlash loyiha riski, axborot assimetriyasi va pul oqimi vaqtiga bog'liq. Turizmda mijoz mahsulotni oldindan ko'ra olmaydi, sifat esa xizmat ko'rsatuvchilar zanjiriga bog'langan. Shuning uchun ishonch, reputatsiya va vizual taqdimot mablag' jalb qilishning iqtisodiy omillariga aylanadi. Kraudfanding ana shu axborot muammosini jamoaviy baholash va ochiq kommunikatsiya orqali qisman yumshatadi.

Turizm innovatsiyalari tarmoqlararo xususiyatga ega: yangi marshrut transport, ovqatlanish, madaniy meros, raqamli servis va mahalliy hamjamiyatni birlashtiradi. Kraudfanding mablag'dan tashqari kelajak mijozlar jamoasini shakllantirib, hamkorlarni safarbar qiladi. Biroq ommaviylik professional ekspertiza o'rnini to'liq bosmaydi; platformadagi emotsional hikoya iqtisodiy hisob-kitobni soyalab qo'yishi mumkin. Shu bois moliyaviy va iste'molchilar huquqini himoya qiluvchi filtrlar talab etiladi.

Turizm sohasida raqamli biznesga o'tish davrida yangi daromad imkoniyatlarini taqdim etish va qiymat yaratish uchun biznes jarayonlarida raqamli elementlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning turizm korxonalarining biznes jarayonlariga ta'siri hali ham yetarlicha o'rganilmagan.

E.I. Vostrova [1], A.A. Gradinarova [2], S.M. Imyarekov [3], M.A. Koroleva [4], N.N. Masyuk [5], E.B. Starodubtseva, M.B. Medvedeva [6], T.D. Makaretskaya [7] va boshqalar asarlarida turizm biznesini rivojlantirish bilan bog'liq turli masalalar ko'rib chiqilgan. Lekin raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm korxonalari uchun innovatsion faoliyatni moliyalashtirishga yetarlicha e'tibor berilmagan.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar asosida ishlaydigan turizm biznesi raqobatbardosh bo'lib, integratsiya jarayonlariga tayyor bo'lishi mumkin. Biroq raqamlashtirish yo'l xaritasini ishlab chiqishdan oldin turizm korxonasining mavjud biznes modelini tahlil qilish, turizm biznesi egalari duch keladigan qiyinchiliklarni tushunish va shundan keyingina raqamli iqtisodiyotga integratsiyalashish kerak. Turizm korxonasi uchun innovatsion rivojlanish vektorini aniqlash uchun, avvalo, hozirgi holatni, shuningdek, uning biznes modelini tushunish va tasavvur qilish, to'siqlarni tashxislash va shundan keyingina olingan ma'lumotlar asosida strategik reja ishlab chiqish kerak. Turizm korxonasi uchun biznes modelini yaratish uchun ixtisoslashgan va ommaga ochiq xizmatlardan foydalanish kerak.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqola konseptual modellashtirish, qiyosiy tahlil va loyiha hayot sikli usullariga asoslandi. Kraudfandingning to'rt shakli – xayriya, mukofot yoki oldindan buyurtma, qarz va ulushli model – turistik loyihaning maqsadi, pul oqimi, investor qaytimi va huquqiy risklari bo'yicha taqqoslandi. Kapital qiymati to'g'ridan-to'g'ri to'lovlar, platforma komissiyasi, marketing xarajati, mukofotni yetkazib berish va reputatsion risk qiymatini o'z ichiga olgan keng ma'noda baholandi.

Bosqichli model quyidagi mantiqda tuzildi: g'oyani saralash; qiymat taklifini tekshirish; moliyaviy smeta va maqsadli summa; platformada kompaniya; mablag'ni shartli rezervlash; loyihani amalga oshirish; mukofot yoki moliyaviy qaytim; natija va hisobot. "Hammasi yoki hech narsa" tamoyili maqsadli summaga yetilmasa, mablag'ni qaytarishni nazarda tutib, yetarli bo'lmagan kapital bilan sifatsiz xizmatni ishga tushirish xavfini kamaytiradi.

Samaradorlik indikatorlari sifatida mablag' yig'ish koeffitsiyenti, bir homiyga to'g'ri keladigan hissa, konversiya, kompaniya xarajati, oldindan sotilgan xizmatlar ulushi, loyihani o'z vaqtida bajarish, takroriy xarid va shikoyatlar darajasi tanlandi. Moliyaviy natija bilan birga hududiy ish o'rinlari, mahalliy yetkazib beruvchilar ulushi va ekologik ta'sir ham hisobga olinadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Taqqoslash natijasi dastlabki bosqichdagi turistik korxona uchun oldindan buyurtma modeli eng mos ekanini ko'rsatdi. Turpaket, gastronomik tur, festival yoki yangi mehmon uyi tajribasi kelajakdagi xizmat sifatida sotiladi. Mijoz to'lovi talabning haqiqiy signali bo'ladi, korxona esa bank foizsiz aylanma mablag' oladi. Avtoreferatda keltirilgan yondashuvga ko'ra, bunday kompaniyalarda norasmiy investorlarning katta qismi amalda tovar yoki xizmat uchun oldindan to'lov qiladi.

1-jadval.
Maqolaning asosiy hisob-kitob natijalari

Model	Mos loyiha	Investor qaytimi	Asosiy risk
Xayriya	merosni saqlash, ijtimoiy turizm	nomoliyaviy	natijaning o'lchanmasligi
Mukofot/oldindan buyurtma	yangi tur, festival, tajriba paketi	xizmat yoki mahsulot	va'dani bajarmaslik
Qarz	barqaror tushumli raqamli yoki mehmonxona loyihasi	foiz va asosiy qarz	defolt
Ulushli	masshtablanuvchi platforma yoki turtex startap	kapital qiymati o'sishi	likvidlik va baholash

Manba: muallif ishlanmasi.

Taklif etilgan moliyaviy pasportda maqsadli summa uch qismga ajratiladi: mahsulotni yaratish xarajati, kompaniya va platforma xarajati, risk zaxirasi. Tashabbuskor o'z hissasini alohida ko'rsatadi. Mablag' bosqichlar bo'yicha ochiladi: minimal prototip; bronlash va hamkorlik shartnomalari; xizmatni ishga tushirish; mijozlar oldidagi majburiyatlarni bajarish. Har bir bosqichda foto, hujjat va xarajat hisoboti e'lon qilinishi ishonchni oshiradi.

Kraudfandingning marketing samarasi moliyalashtirish samarasidan kam emas. Kompaniya sahifasidagi fikrlar mahsulot dizaynini o'zgartirish, narxga sezgirlikni aniqlash va birinchi brend elchilarini topish imkonini beradi. Shu ma'noda mablag' yig'ilmagan kompaniya ham ma'lumot qiymatiga ega: u katta investitsiyadan oldin talab darajasini aniqlash imkonini beradi.

Risklarni taqsimlash uchun platforma mablag'ni eskrou hisobida ushlashi, tashabbuskor shaxsi va xarajatlar smetasini tekshirishi, standart shartnoma va nizolarni ko'rib chiqish tartibini taqdim etishi lozim. Mukofotli modelda iste'molchiga xizmat sanasi, qaytarish sharti va fors-major holatlari ochiq bayon qilinadi. Qarz va ulushli modelda esa moliyaviy hisobot, risklar to'g'risidagi ogohlantirish va investitsiya limiti talab etiladi.

Kraudfanding bank kreditini almashtiruvchi universal vosita emas. U kichik summa, aniq hikoya, ko'rgazmali natija va faol jamoaga ega loyihalarda samarali. Yirik infratuzilma yoki uzoq qurilish sikli uchun institutsional investitsiya va davlat-xususiy sheriklik ustun. Eng maqbul yechim aralash moliya hisoblanadi: tashabbuskor hissasi va kraudfanding talabni tasdiqlaydi, shundan keyin bank yoki jamg'arma qo'shimcha mablag' beradi.

O'zbekiston sharoitida kraudfandingni rivojlantirish uchun platformaning huquqiy maqomi, to'lovlarni saqlash, shaxsiy ma'lumotlar, reklama, soliq va investorlar huquqlariga oid aniq qoidalar zarur. Turizm qo'mitasi va hududiy organlar loyihalarga axborot va akseleratsiya yordamini ko'rsatishi mumkin. Davlat tomonidan ishonchli infratuzilma yaratish, barcha ishtirokchilar uchun teng va shaffof qoidalarni shakllantirish kraudfanding mexanizmlarining samarali rivojlanishiga xizmat qiladi.

Maqola konseptual xususiyatga ega va aniq platforma tranzaksiyalari asosida ekonometrik sinov o'tkazilmagan. Keyingi maqolalarda kompaniya muvaffaqiyatiga video sifati, maqsadli summa, tashabbuskor hissasi, yangilanishlar chastotasi va ijtimoiy tarmoq auditoriyasining ta'sirini logit modeli orqali baholash mumkin.

Amaliy joriy etishda birinchi qadam korxonaning boshlang'ich holatini inventarizatsiya qilishdan iborat. Moliyaviy hisobot, xizmatlar tarkibi, mijoz kanallari, xodimlar kompetensiyasi va texnologik aktivlar yagona pasportga kiritiladi. Keyin maqsadli indikatorlar bazaviy qiymat bilan taqqoslanadi. Bu jarayon resursni eng zaif bo'g'inga yo'naltirish va natijani keyingi davrda xolis baholash imkonini beradi.

Boshqaruv nuqtai nazaridan ma'lumot sifati alohida ahamiyatga ega. Innovatsion xarajatni oddiy ta'mirlash yoki reklama xarajatidan farqlash, yangi xizmatdan tushgan daromadni alohida hisobga olish va davlat ko'maging qaysi natijaga olib kelganini kuzatish uchun analitik hisob siyosati zarur. Raqamli hisobot shakli kichik korxona uchun soddada, davlat organi uchun esa taqqoslanadigan bo'lishi kerak.

Takliflarni bosqichma-bosqich sinovdan o'tkazish maqsadga muvofiq. Avvalo, cheklangan korxonalar guruhida pilot dastur amalga oshiriladi, nazorat guruhi bilan asosiy natijalar taqqoslanadi, keyin mezonlar va moliyaviy limitlar qayta ko'rib chiqiladi. Pilot ijobiy natija bersa, mexanizm hudud miqyosida kengaytiriladi. Bu yondashuv budget mablag'laridan samarali foydalanish hamda dastur mexanizmlarini ma'lumotlar asosida takomillashtirishga xizmat qiladi.

Manfaatdor tomonlar o'rtasidagi vazifalar ham aniq taqsimlanishi lozim. Korxona loyiha natijasi va hisobot uchun, moliya tashkiloti kredit va likvidlik riski uchun, hududiy organ infratuzilma va muvofiqlashtirish uchun, mustaqil ekspert esa baholashning xolisligi uchun javob beradi. Ochiq mezonlar va raqamli izning mavjudligi manfaatlar uyg'unligini ta'minlashga hamda xususiy investorlar ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy samarani baholashda qisqa muddatli foyda bilan birga uzoq muddatli natijalarni ham hisobga olish muhim. Yangi turistik mahsulot mavsumni uzaytirishi, tashrif buyuruvchining qolish muddatini oshirishi, mahalliy yetkazib beruvchilarga buyurtma yaratishi va hudud brendini mustahkamlashi mumkin. Shuning uchun moliyaviy ko'rsatkichlar ijtimoiy va ekologik natijalar bilan to'ldirilganda, qarorning umumiy qiymati to'laroq ochiladi.

Barqarorlik uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash vaqt bo'yicha aniq chegaralangan bo'lishi maqsadga muvofiq. Bosqichma-bosqich pasayuvchi stavka va xususiy ulushning izchil oshib borishi korxonaning bozor mustaqilligini rag'batlantiradi. Qo'llab-quvvatlashdan chiqish mezonlari dastur boshida belgilansa, biznes ham, davlat organi ham kelgusi majburiyatlarni aniq rejalashtiradi.

Moliyaviy qarorlarning davriyligi turizm mavsumiyligiga moslashtirilishi zarur. Yillik hisobot yuqori va past mavsum o'rtasidagi pul oqimi tafovutini to'liq aks ettirmasligi mumkin. Oylik yoki choraklik ma'lumotlar asosida likvidlik buferi, qisqa muddatli qarz limiti va marketing xarajatlari qayta ko'rib chiqilsa, korxona talab o'zgarishiga ertaroq javob beradi. Bu, ayniqsa, yangi xizmatni bozorga chiqarish davrida muhim.

Kichik biznes uchun ma'muriy xarajat ham iqtisodiy mezon hisoblanadi. Ariza topshirish va ekspertiza jarayonlarini moliyalashtirish hajmiga mutanosib ravishda soddalashtirish kichik loyihalar samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli moliyalashtirish hajmiga mutanosib tekshiruv, yagona elektron ariza va standart xarajat kategoriyalarini joriy etish, katta riskli loyihalar uchun esa chuqur ekspertizani saqlash maqsadga muvofiq.

Innovatsion natijani intellektual mulk bilan bog'lash ham muhim. Dasturiy modul, brend, marshrut dizayni, ma'lumotlar bazasi yoki xizmat standarti kimga tegishli ekani shartnomada oldindan belgilanishi hamkorlar o'rtasidagi huquqiy aniqlikni ta'minlaydi. Korxona o'z aktivini himoya qilishi, davlat ko'magi esa natijadan keng jamoat manfaatida foydalanish shartlarini aniq belgilashi kerak.

Kadrlar omili moliyaviy modelga bevosita kiritilishi lozim. Yangi texnologiya xaridi xodimlarni o'qitish, jarayonni qayta loyihalash va texnik xizmat xarajatlari bilan uyg'un holda rejalashtirilganda kutilgan samaraga erishish imkoniyati oshadi. Investitsiya smetasida ushbu qo'shimcha xarajatlar hamda o'rganish davridagi unumdorlik o'zgarishi hisobga olinsa, kapitalga ehtiyoj real baholanadi va loyiha muddati asosli belgilanadi.

Hududiy darajada yagona ko'rsatkichlar lug'atini ishlab chiqish ma'lumotlarni taqqoslash imkonini oshiradi. "Innovatsion xizmat", "faol korxona", "yangi ish o'rne" va "xususiy investitsiya" kabi tushunchalarni yagona mezonlar asosida talqin qilish yig'ma hisobotlarning aniqligi va ishonchligini ta'minlaydi. Metodologik pasport har bir indikatorning formulasi, manbasi, davriyligi va mas'ul tashkilotini belgilashi zarur.

Raqobat muhitini saqlash qo'llab-quvvatlash dasturining alohida sharti bo'lishi kerak. Moliyaviy resurslarni turli ishtirokchilar o'rtasida muvozanatli taqsimlash innovatsion ekotizimni kengaytirish va yangi ishtirokchilarning bozorga kirishini rag'batlantirish imkonini beradi. Ochiq tanlov, bog'liq shaxslarni oshkor qilish, bir korxona uchun limit belgilash va mustaqil apellyatsiya jarayoni moliyaviy resurslarning adolatli taqsimlanishiga yordam beradi.

Risklarni baholashda ehtimol va zarar miqdorini alohida ko'rib chiqish maqsadga muvofiq. Kam uchraydigan, ammo katta zarar keltiradigan kiberhujum yoki xavfsizlik hodisasi sug'urta va favqulodda rejani talab qiladi; tez-tez uchraydigan kichik talab o'zgarishi esa narxlash va zaxira orqali boshqariladi. Risk reyestri har chorakda yangilanib, uning egasi va kamaytirish chorasi belgilanadi.

Mijoz nuqtai nazari moliyaviy natijaning yetakchi indikator hisoblanadi. Qoniqish, qayta xarid, tavsiya berishga tayyorlik va raqamli sharhlar dinamikasi tushumdagi o'zgarishlardan oldin signal berishi mumkin. Shuning uchun monitoring paneli moliyaviy hisobot bilan cheklanmasdan, xizmat sifati va iste'molchi ishonchini ham qamrab olishi zarur. Salbiy signal erta aniqlansa, mahsulotni o'z vaqtida takomillashtirish va ehtimoliy yo'qotishlarning oldini olish imkoniyati oshadi.

Ekologik mezonlarni kiritish yashil innovatsiyani aniq o'lchanadigan qarorlar tizimiga aylantiradi. Energiya va suv sarfi, chiqindi hajmi, mahalliy mahsulotlar ulushi hamda bir turistga to'g'ri keladigan resurs iste'moli bazaviy holat bilan solishtiriladi. Tejalgan xarajat moliyaviy qaytimga, kamaygan tashqi zarar esa ijtimoiy samaraga kiritilishi mumkin.

Natijalarni ochiq taqdim etish ishonch va o'rganish samarasini oshiradi. Tijorat sirini buzmaganda holda dastur darajasida ajratilgan mablag', erishilgan KPI, kutilgan natijaga erishmagan loyihalarning sabablari va keyingi takomillashtirish choralari e'lon qilinishi lozim. Bunday tajribalarni tizimli tahlil qilish kelgusida o'xshash kamchiliklarning oldini olish hamda innovatsion siyosatning institutsional xotirasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tavsiyalarning bajarilishi uchun muddat va mas'ul subyektlar belgilanishi kerak. Qisqa muddatda hisobot shakli va pilot tanlov mezonlari, o'rta muddatda raqamli monitoring va moliyaviy mahsulotlar, uzoq muddatda esa ma'lumotlarga asoslangan tartibga solish tizimi shakllantiriladi. Har bir bosqich oxirida mustaqil baholash natijalari keyingi bosqich dizayniga kiritiladi.

Amaliy joriy etishda birinchi qadam korxonaning boshlang'ich holatini inventarizatsiya qilishdan iborat. Moliyaviy hisobot, xizmatlar tarkibi, mijoz kanallari, xodimlar kompetensiyasi va texnologik aktivlar yagona pasportga kiritiladi. Keyin maqsadli indikatorlar bazaviy qiymat bilan taqqoslanadi. Bu jarayon resurslarni ustuvor yo'nalishlarga yo'naltirish va natijani keyingi davrda xolis baholash imkonini beradi. Boshqaruv nuqtai nazaridan ma'lumot sifati alohida ahamiyatga ega. Innovatsion xarajatni oddiy ta'mirlash yoki reklama xarajatidan farqlash, yangi xizmatdan tushgan daromadni alohida hisobga olish va davlat ko'magining qaysi natijaga olib kelganini kuzatish uchun analitik hisob siyosati zarur. Raqamli hisobot shakli kichik korxona uchun sodda, davlat organi uchun esa taqqoslanadigan bo'lishi kerak.

Takliflarni bosqichma-bosqich sinovdan o'tkazish maqsadga muvofiq. Avvalo, cheklangan korxonalar guruhida pilot dastur amalga oshiriladi, nazorat guruhi bilan asosiy natijalar taqqoslanadi, keyin mezonlar va moliyaviy limitlar qayta ko'rib chiqiladi. Pilot ijobiy natija bersa, mexanizm hudud miqyosida kengaytiriladi. Bu yondashuv budjet mablag'laridan samarali foydalanish va dastur mexanizmlarini ma'lumotlar asosida takomillashtirishga xizmat qiladi.

Manfaatdor tomonlar o'rtasidagi vazifalar ham aniq taqsimlanishi lozim. Korxona loyiha natijasi va hisobot uchun, moliya tashkiloti kredit va likvidlik riski uchun, hududiy organ infratuzilma va muvofiqlashtirish uchun, mustaqil ekspert esa baholashning xolisligi uchun javob beradi. Ochiq mezonlar va raqamli izning mavjudligi manfaatlar uyg'unligini ta'minlashga hamda xususiy investorlar ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy samarani baholashda qisqa muddatli foyda bilan birga uzoq muddatli natijalarni ham hisobga olish muhim. Yangi turistik mahsulot mavsumni uzaytirishi, tashrif buyuruvchining qolish muddatini oshirishi, mahalliy yetkazib beruvchilarga buyurtma yaratishi va hudud brendini mustahkamlashi mumkin. Shuning uchun moliyaviy ko'rsatkichlar ijtimoiy va ekologik natijalar bilan to'ldirilganda, qarorning umumiy qiymati to'laroq ochiladi.

Barqarorlik uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash vaqt bo'yicha aniq chegaralangan bo'lishi maqsadga muvofiq. Bosqichma-bosqich pasayuvchi stavka va xususiy ulushning izchil oshib borishi korxonaning bozor mustaqilligini rag'batlantiradi. Qo'llab-quvvatlashdan chiqish mezonlari dastur boshida belgilansa, biznes ham, davlat organi ham kelgusi majburiyatlarni aniq rejalashtiradi.

Moliyaviy qarorlarning davriyligi turizm mavsumiyligiga moslashtirilishi zarur. Yillik hisobot yuqori va past mavsum o'rtasidagi pul oqimi tafovutlarini har doim ham to'liq aks ettirmasligi mumkin. Oylik yoki choraklik ma'lumotlar asosida likvidlik buferi, qisqa muddatli qarz limiti va marketing xarajatlari qayta ko'rib chiqilsa, korxona talab o'zgarishiga ertaroq javob beradi. Bu, ayniqsa, yangi xizmatni bozorga chiqarish davrida muhim.

Kichik biznes uchun ma'muriy xarajat ham iqtisodiy mezon hisoblanadi. Ariza topshirish va ekspertiza jarayonlarini moliyalashtirish hajmiga mutanosib ravishda tashkil etish kichik loyihalarning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli moliyalashtirish hajmiga mutanosib tekshiruv, yagona elektron ariza va standart xarajat kategoriyalarini joriy etish, katta riskli loyihalar uchun esa chuqur ekspertizani saqlash maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kraudfanding turistik innovatsiya uchun moliyalashtirish, talabni validatsiya qilish va marketingni birlashtiradi. Dastlabki bosqichda oldindan buyurtma modeli xizmat xususiyatiga eng mos bo'lib, barqaror pul oqimi shakllangach qarz modeli, yuqori o'sish salohiyati mavjud bo'lganda esa ulushli model qo'llanishi mumkin. Moliyaviy pasport, eskrou, bosqichli transh, ochiq hisobot va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish mexanizmning ishonchligini belgilaydi. Aralash moliyalashtirishda kraudfanding xususiy talab signalini berib, keyingi bank yoki davlat resurslarining riskini pasaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalardan foydalanish turizm sanoatini innovatsion biznes modeliga aylantirmoqda hamda biznes jarayonlarini jadallashtirish va avtomatlashtirish, texnologiyalar orqali turizm mahsulotlari uchun qo'shimcha qiymat yaratish, yangi turizm xizmatlarini ishlab chiqish, yangi bozorlarga kirish, asosiy resurslarni birlashtirish, mijozlar bilan mustahkam munosabatlarni shakllantirish va savdo kanallarini muayyan raqamli tizimlar (platformalar) asosida integratsiyalashgan raqamli biznes jarayonlariga aylantirish kabi muhim imkoniyatlarni taqdim etmoqda.

Raqamli texnologiyalar, shuningdek, yagona ekotizimning shakllanishiga va turizm biznesi madaniyatining o'zgarishiga olib keladi, ilgari foydalanish imkoniyati cheklangan ma'lumotlarga kirishni ta'minlaydi, aqlli tahlil va prognozlashdan foydalanish imkonini beradi, mijozlar va hamkorlar bilan samarali hamkorlikni osonlashtiradi

hamda tizim boshqaruvini optimallashtiradi. Bu, jumladan, xarajatlarni kamaytirish va turizm korxonalari ichidagi iqtisodiy sikllarni tezlashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Вострова Е. И. Digital-трансформация туристического пространства: новые возможности // **Общество: социология, психология, педагогика.** – 2022. – № 1 (93). – С. 47–52. – DOI: 10.24158/spp.2022.1.6. DOI / elektron manba
2. Градинарова А. А. Современные тенденции цифровой трансформации в туристической отрасли // **Проблемы и перспективы развития туризма в Южном федеральном округе: сборник трудов конференции.** – Симферополь: Ариал, 2017. – С. 69–73. Elektron manba
3. Имяреков С. М., Пониматкина Л. А., Лебедева О. Е. Перспективы развития зеленого туризма в современных условиях // **Вестник Алтайской академии экономики и права.** – 2021. – № 9-1. – С. 64–68. – DOI: 10.17513/vaael.1840. Jurnalning rasmiy sahifasi
4. Королева М. А., Кущева Н. Б. Цифровая экономика туризма и сферы услуг как «прорыв в будущее» // **Вестник индустрии гостеприимства: сборник материалов.** – 2018. – Вып. 4. – С. 55–58. Elektron bibliografik manba
5. Масюк Н. Н., Васюкова Л. К., Кирьянов А. Е. Использование инновационных цифровых технологий в сфере услуг // **Методология развития экономики, промышленности и сферы услуг в условиях цифровизации.** – 2018. – С. 220–243. Elektron bibliografik manba
6. Стародубцева Е. Б., Медведева М. Б. Краудфандинг как современная форма финансирования // **Финансы и кредит.** – 2021. – Т. 27. – № 1 (805). – С. 22–40. – DOI: 10.24891/фс.27.1.22. DOI / elektron manba
7. Макарецкая Т. Д. Краудфандинг как современная финансовая технология // **Научные труды Республиканского института высшей школы. Философско-гуманитарные науки.** – 2020. – № 19. – С. 373–379. Elektron bibliografik manba

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
